

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА ГЛОБАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 368.5

*Писаренко Н.В., аспірант
Київського інституту банківської справи*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN IMPLEMENTING STATE POLICY IN THE FIELD OF INSURANCE OF AGRICULTURAL CROPS

Nadiia Pysarenko, a graduate student
Kiev Institute of Banking

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено практику здійснення державної політики в сфері страхування сільськогосподарської продукції в зарубіжних країнах, що дасть можливість зрозуміти її закономірності і тенденції розвитку, а також використати прогресивний досвід при формуванні державної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції в Україні. Визначено основні відмінні риси діючих зарубіжних моделей державної політики у сфері страхування сільськогосподарських культур.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страхування, державна політика страхування сільськогосподарських культур, державна підтримка.

ABSTRACT. The practice of implementation of the state policy in the field of insurance of agricultural products in foreign countries is explored, which will enable to understand its regularities and trends of development, as well as to use the progressive experience in forming the state policy in the field of insurance of agricultural products in Ukraine. The main distinguishing features of existing foreign models of state policy in the field of agricultural crop insurance are determined.

KEY WORDS: insurance, state policy in the field of agricultural insurance, state support.

Вступ. Питання державної політики страхування сільськогосподарських культур важливе і успішно практикується в різних країнах. У зв'язку з цим актуальним є питання обміну досвідом і запозичення найкращої світової практики державної підтримки у сфері страхування сільськогосподарської продукції. Але потрібно враховувати, що позитивний досвід інших країн, перенесений в інше політичне і економічне середовище, може не дати відповідних результатів. Тому оптимальний варіант такої взаємодії є поєднання міжнародного та українського досвіду шляхом доповнення.

Питаннями вивчення особливостей зарубіжного досвіду державної політики страхування сільськогосподарських культур займалися такі вчені, як Л. Гутко [2], Н. Мних [3], В. Нагорний [4], А. Никитин [5], Якубович [8], Є Єнгерт [7] та інші.

Мета статті (постановка проблеми). Метою дослідження є дослідити практику здійснення державної політики страхування сільськогосподарської продукції в зарубіжних країнах та визначити основні відмінні риси діючих зарубіжних моделей державної політики страхування сільськогосподарських культур.

Результати (виклад основного змісту). В контексті державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції доречно буде застосовувати термін "Державна політика страхування сільськогосподарських культур".

Державна політика страхування сільськогосподарських культур це система заходів владних структур та суб'єктів господарювання щодо використання інструментів страхування та фінансових ресурсів страховиків з метою ефективного управління сільськогосподарськими ризиками та забезпечення реалізації цілей і завдань соціально-економічного розвитку країни та суб'єктів господарювання.

Державну політику страхування сільськогосподарських культур можна розглядати в певному часовому періоді: довгостроковому (перспективному) чи короткостроковому (поточному). Поточна страхова політика пов'язана з оперативним управлінням ризиками через збалансування страхування і самострахування. Перспективна страхова політика розрахована на тривалий період. Вона має забезпечити виконання стратегічних масштабних завдань, які найчастіше пов'язують зі структурними змінами на страховому ринку.

Державна політика страхування сільськогосподарських культур повинна бути підпорядкована стратегічній меті — досягненню підвищення суспільного добробуту.

Основні завдання державної політики страхування сільськогосподарських культур:

1) мобілізація й використання фінансових ресурсів для забезпечення страхового захисту учасників аграрного ринку;

2) сприяння розвитку виробництва сільськогосподарських культур, підтримання підприємницької активності та підвищення рівня зайнятості населення;

3) сприяння раціональному використанню природних ресурсів, забороні технологій, що загрожують здоров'ю людини.

Суть і особливості здійснення державної політики страхування сільськогосподарської продукції в конкретній державі зумо-

влюється такими складовими, як особливість політичної системи і специфіка формування та реалізації аграрної політики. На сьогоднішній день в міжнародній практиці існують різні підходи до державної політики страхування сільськогосподарських культур, які відрізняються ступенем участі держави. Як правило, державні органи підтримують розвиток страхування сільськогосподарської продукції з метою стабілізації доходів аграріїв. Найпоширенішим способом такої підтримки є застосування різних субсидій і інших видів фінансової допомоги. Однак деякі країни реалізують тільки програми державних виплат на випадок настання стихійних лих, категорично відмовляючись від надання субсидій. Тому за ступенем участі держави в сфері страхування сільськогосподарської продукції прийнято виділяти три моделі державної підтримки, які відображені у табл. 1.

Таблиця 1

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Країна		Ключові переваги і недоліки функціонування існуючих моделей розвитку аграрного страхування у світі
1		2
Американська модель (значна фінансовій підтримка держави у страхуванні сільськогосподарських культур)		
США	Переваги	активна участь державних інституцій у процесі страхування виробників сільськогосподарської продукції; надання державних субсидій для сплати страхових премій надає можливості знизити вартість страхування для аграріїв та, відповідно, забезпечити масовий характер страхування; високий рівень захищеності аграріїв незалежно від виду ризиків
	Недоліки	високі адміністративні витрати держави
Канада, Ізраїль	Переваги	фінансово-економічна захищеність аграріїв при настанні катастрофічних ризиків; високий рівень покриття страхуванням сільськогосподарських ризиків; безперервний плановий розвиток аграрного страхування у країні
	Недоліки	високі адміністративні витрати держави

Європейська модель (мінімальна участь держави у страхуванні сільськогосподарських культур)		
Австрії, Німеччині, Великобританія, Швейцарії	Переваги	низькі адміністративні витрати держави; розвиток приватного страхування в аграрній сфері
	Недоліки	незахищеність аграріїв на випадок настання катастрофічних страхових подій; відсутність централізованої системи державного субсидування
Змішана модель (взаємодія страховиків, страхувальників та держави у сфері аграрного страхування)		
Іспанія, Італія, Франція, Польща	Переваги	ефективна взаємодія страховиків, страхувальників та держави у сфері аграрного страхування; захищеність виробників аграрної продукції при настанні катастрофічних ризиків; високий рівень покриття страхуванням сільськогосподарських ризиків
	Недоліки	зниження ролі приватного сектора у зв'язку з адмініструванням та здійсненням пулом всіх процесів із аграрного страхування

Джерело: складено автором

Основна відмінність зазначених моделей полягає в участі державних інституцій у фінансуванні потреб аграріїв у страховому захисті.

Найвиразніший приклад американської моделі державної політики є системи Канади і США. Головним завданням уряду Канади у впровадженні програм страхового захисту та державної підтримки є забезпечення стабільного розвитку аграрного сектора економіки. Канадську модель державної політики страхування сільськогосподарських культур зображено на рис. 1.

Канадський уряд бере на себе лівову частку витрат, пов'язаних зі страхуванням в сільському господарстві, так як рівень субсидій становить 60% від суми страхової премії. Причому аграрій платить тільки свої 40%, а держава перераховує кошти безпосередньо в страхову компанію.

Рис. 1. Модель державної політики страхування сільськогосподарських культур Канади

Джерело: сформовано автором на основі джерел [2,4,5,8].

Завдяки чіткій державній політиці, спрямованій на підтримку сільгоспвиробників шляхом державно-приватного партнерства, США займає провідні позиції в світі за рівнем розвитку

страхування сільськогосподарської продукції. Модель державної політики страхування сільськогосподарських культур, представлено рис. 2.

Рис. 2. Модель державної політики страхування сільськогосподарських культур США

Джерело: сформовано автором на основі джерел [2,5,6]

У США створена Федеральна корпорація страхування сільськогосподарських культур (ФКССК), яка встановлює ставки стра-

хових премій, розміри субсидій, стверджує нові страхові продукти. Федеральне страхування врожаїв здійснюється тільки через приватні страхові компанії, які несуть відповідальність за всі аспекти обслуговування і гарантують виплату премії страхувальникам.

Уряд США регламентує правила і умови страхування, розробляє тарифи по всіх видах страхового покриття сільськогосподарських культур, які в подальшому продаються приватними компаніями. В цілому страховий захист поширюється на 85 різних видів сільськогосподарських культур.

Таким чином, система страхування сільськогосподарської продукції в США відрізняється великою увагою держави до даного механізму управління сільськогосподарськими ризиками. Ефективне законодавче та інформаційне забезпечення, багатоміжваріантний підхід до страхування, належний контроль і значна державна фінансова підтримка пояснюють такий високий рівень його розвитку.

В Ізраїлі аграрне страхування здійснюється в обов'язковій формі, що передбачає 100 % покриття сільськогосподарських ризиків страхуванням. Координатором із питань аграрного страхування виступає Державний фонд захисту від природних катастроф KANAT. Субсидування страхових премій здійснюється за фіксованою ставкою – 35 % на всі види страхування сільськогосподарських культур та тварин [2].

Країни Європи, що входять до складу ЄС притримуються принципів єдиної аграрної політики ЄС у сфері страхування сільськогосподарських культур. Не все в цій політиці було й є ідеально, вона дуже витратна, але має ряд переваг:

- вона сформована на розумінні необхідності проведення протекціоністської політики з урахуванням природних і економічних можливостей кожної країни;

- ця політика побудована на поєднанні державного регулювання і ринку, при цьому державне регулювання носить широкий і розгалужений характер із розумінням тих фактів, що сільське господарство і продовольчий ринок не є саморегульованими системами;

- аграрна політика ЄС будується на розумінні того, що сільське господарство є дотаційною галуззю, в умовах відкритого і незахищеного ринку, без державної підтримки воно не в змозі здійснювати відтворювальний процес.

Сучасна модель політики ЄС у сфері страхування сільського господарства показана на рис. 3.

Рис. 3. Сучасна модель політики страхування сільськогосподарських культур у ЄС

Джерело: сформовано автором на основі джерел [2,3,5].

Для “європейської” моделі властива мінімальна участь держави в аграрному страхуванні. Така модель використовується в Австрії, Німеччині, Швейцарії, Великобританії. Форма страхування виключно добровільна, виробники сільськогосподарської продукції покривають вартість страхової послуги виключно за власні кошти (без фінансової підтримки держави), при цьому функції держави зводяться до контролю за діяльністю приватних страхових компаній щодо виконання ними взятих зобов’язань за договорами аграрного страхування. Кожна країна використовує різні форми й інструменти підтримки аграріїв щодо протидії існуючим ризикам.

Результати політики ЄС можна розглянути в окремих показниках страхування сільськогосподарських культур у Європі (табл. 2).

Таблиця 2

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ СТРАХУВАННЯ В ЄВРОПІ

№ п/п	Країна	Модуль одного ризику	Модуль комбінований	Модуль прибутковості	Запровадження	Застрахована область (1000 га)	Сума премій (М€)	Премії застраховані у %	Середній рівень виплат (М€)	Страховання субсидій у М€ (%)
1.	Австрія	PS	PS	PS	78 %	1.054	52.0	2,6%	32.0	24 (48 %)
2.	Бельгія	P	-	-	n.d.	n.d.	49.0	n.d.	n.d.	0
3.	Болгарія	P	P	-	52 %	1.276	6.6	4,8%	4,5	0
4.	Кіпр	GC	GC	-	(100%)	112	8.7	7,2%	4,5	4,4 (50%)
5.	Чехія	PS	PS	-	35 %	1.074	32.0	1,8%	24.0	7 (30%)
6.	Данія	P	-	-	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	0
7.	Естонія	P	-	-	<1%	n.d.	0.1	n.d.	n.d.	0
8.	Фінляндія	P	P	-	<1%	n.d.	1.8	n.d.	1,1	0
9.	Франція	P	P	PS	n.d.	3.507	211.0	1,7%	n.d.	5 (2,4%)
10.	Германія	P	-	-	43 %	7.265	129.2	1,2%	104,5	0
11.	Греція	G	GC+GS+G	-	(100%)	n.d.	n.d.	2,5 %	218,0	n.d.
12.	Угорщина	P	P	-	52%	n.d.	43,5	n.d.	30.7	0
13.	Ірландія	P	-	-	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	0
14.	Італія	PS	PS	PS	8 %	976	271.2	7,4%	166,2	180 (67%)
15.	Латвія	PS	-	-	<1%	n.d.	0,1	n.d.	n.d.	0,05 (50%)

Закінчення табл. 2

16.	Литва	PS	-	-	1%	9	1,1	4,3%	1,1	0,55 (50%)
17.	Люксембург	PS	PS	PS	45%	26	1,3	2,3%	1,0	0,65 (50%)
18.	Нідерланди	P	-	-	n.d.	n.d.	75,0	n.d.	30,7	0
19.	Польща	P(S#)	-	-	7%	n.d.	9,9	n.d.	6,3	0
20.	Португалія	PS	PS	-	22%	298	46,9	8,4%	30,2	32 (68%)
21.	Румунія	PS	PS	-	12%	812	14,0	n.d.	4,4	7 (50%)
22.	Словакія	PS	PS	-	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	(50%)
23.	Словенія	PS	P	-	17%	n.d.	9,5	7,6%	13,8	4,3 (45%)
24.	Іспанія	PS	PS	PS	26%	5.850	564,7	6,3%	388,3	232 (41%)
25.	Швеція	P	P	-	60%	1.500	n.d.	n.d.	n.d.	0
26.	Великобританія	P	-	-	7%	370	11,1	0,8%	n.d.	0
	Всього:	-	-	-	-	-	1,538	-	1,061	497 (32%)

S: Субсидоване,

P: Несубсидоване приватне,

PS: Приватне частково субсидоване,

G: Громадське несубсидоване,

GS: Громадське частково субсидоване,

GC: Обов'язкове громадське частково субсидоване,

n.d.: Немає даних.

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1].

Аналізуючи показники сільськогосподарського страхування в Європі, потрібно відзначити, що набуло досить широкого розповсюдження страхування сільськогосподарської продукції від одного виду ризику (наприклад граду чи вогню). Менш популярним є комбіноване страхування ризиків.

В таких країнах, як Австрія, Італія, Люксембург та Іспанія страхові продукти пропонують приватні страхові компанії з частковим субсидуванням страхових премій державою. Обсяг найбільших відрахувань з державного бюджету на здешевлення вартості страхових продуктів складає 24 млн євро в Австрії та 180 млн євро в Італії.

Субсидії надаються страхувальникам за програмами страхування поодиноких ризиків чи комбінованих (певної кількості ризиків), або так званого мультиризикового страхування. Зокрема, Австрія страхує сільськогосподарську продукцію від заморозків, посухи, повені.

Вивчаючи особливості ведення страхового бізнесу в аграрному секторі таких країн, як Болгарія, Данія, Естонія, Ірландія, Нідерланди можна відмітити той факт, що постачальниками страхових послуг аграріям є виключно страхові компанії, що займаються страхуванням поодиноких ризиків. При цьому державне регулювання страхових відносин відсутнє з позиції субсидування, але в межах функції законодавчого характеру відчутне.

У Португалії досить ефективно працюють системи, що забезпечують тісний зв'язок держави та приватного сектору у страхуванні. При цьому держава відіграє ключову роль, здійснюючи субсидії страхових премій та перестраховання за трьома типами страхових полісів: покривається тільки один тип ризиків; покривається низка ризиків; покриваються всі ризики.

На страховому ринку Австрії субсидії виділяються при мультиризиковому страхуванні сільськогосподарських культур та тварин. У Швейцарії субсидування не здійснюється на загальнонаціональному рівні. Проте, на рівні кантонів (регіонів), із місцевих бюджетів виділяються фінансові ресурси для підтримки аграріїв, які беруть участь у процесі страхування сільськогосподарських ризиків [5].

Типовим прикладом європейської моделі державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції є Німеччина, модель державної політики страхування сільськогосподарських культур зображена рис. 4.

Рис. 4. Модель державної політики страхування сільськогосподарських культур Німеччини

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1,5,7]

У країні немає державної системи допомоги на випадок збитків, пов'язаних з втратою врожаю. Тільки у виняткових випадках можуть бути прийняті конкретні рішення про виділення допомоги і лише за згодою Європейського Союзу. У Німеччині не існує розвиненої програми субсидування страхування аграрних ризиків існують лише три інструменти для управління ними: ситуаційні виплати державної допомоги після значних несприятливих погодних подій (повністю фінансуються урядом); фонд зі страхування хвороб худоби, який частково фінансується державою; приватне страхування від граду.

Уряд Німеччини вважає, що аграрії повинні самостійно нести відповідальність за ведення свого бізнесу, а сільськогосподарсь-

кий сектор повинен знаходитися в рівних умовах з іншими секторами національної економіки.

Приклад змішаної моделі державної політики страхування являє собою Іспанія. Іспанська модель є найбільш ефективною і орієнтована на оптимальне поєднання інтересів держави, урядів провінцій і сільгосптоваровиробників, представлена рис. 5.

Рис. 5. Модель державної політики страхування сільськогосподарських культур Іспанії

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1,2,5,9]

Комплексна система сільськогосподарського страхування передбачає добровільну участь сільськогосподарських виробників; договори страхування можуть бути як індивідуальними, так і колективними; страхування врожаю здійснюється приватними страховими компаніями при значній державній підтримці. При цьому держава: сприяє розвитку страхування шляхом надання

субсидій і фермерам, і страховим компаніям; ставить своїм пріоритетом створення сільськогосподарських товариств взаємодопомоги; сприяє проведенню збору даних і надає технічну допомогу страховим компаніям [4].

Досвід державної політики аграрного страхування Польщі, представлений на рис. 6.

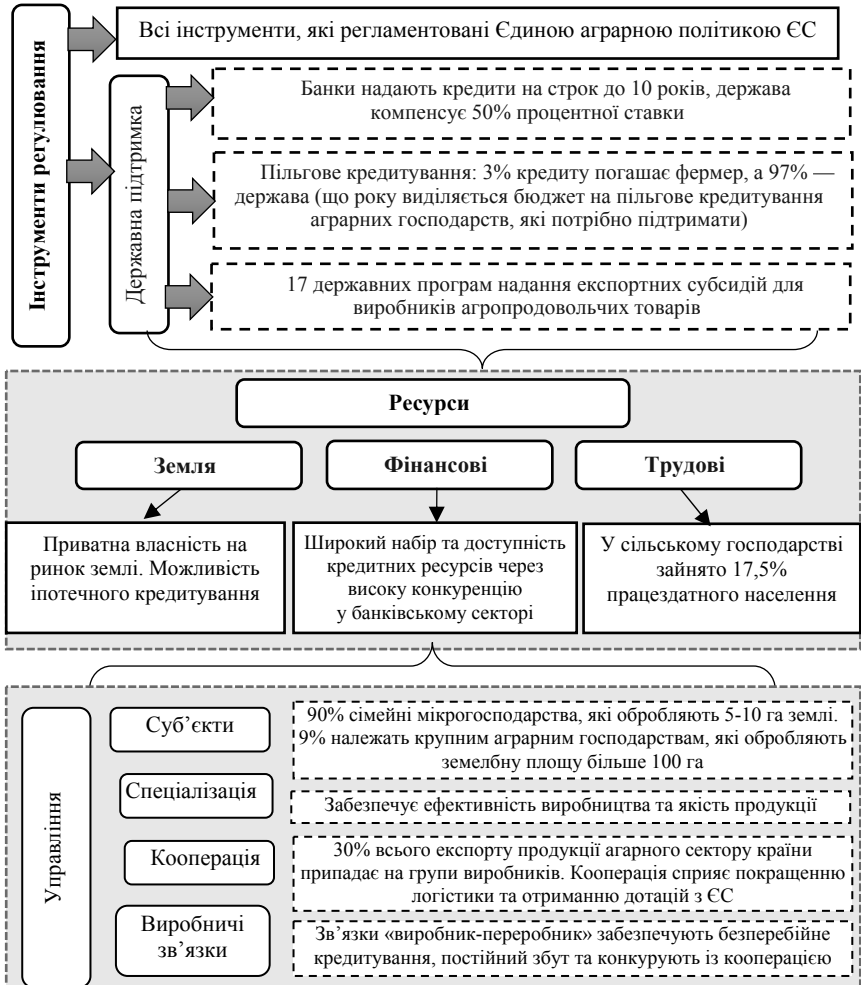

Рис. 6. Модель державної політики страхування сільськогосподарських культур Польщі

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1,2,3,5].

Уряд Польщі орієнтувався на розвиток мікрогосподарств, мав великий досвід спеціалізації певних видів продукції, конкурентний банківський ринок, доступність до кредитування завдяки можливості використання в якості застави землі, ефективні виробничі зв'язки, низький рівень корупції дали змогу Польщі зайняти високі конкурентні позиції в світі за розвитком аграрної продукції.

Висновки. На сьогоднішній день багато урядів усвідомили, що страхування сільськогосподарських культур — вагомий фінансовий інструмент, який забезпечує стабільність виробництва сільськогосподарської продукції. Аналіз міжнародного досвіду агрострахування свідчить про те, що даний вид страхування успішно розвивається і працює ефективно тільки при довгостроковій і масштабній державній політиці підтримки аграрного страхування. Найбільш оптимальною є політика розподілу ризиків в аграрному секторі за принципом партнерства між приватним і державним секторами. При цьому приватні страхові компанії беруть на себе всі операційні витрати.

Список літератури:

1. Agricultural Insurance Schemes [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com/files//AgInsSchemes.pdf>.
2. Гутко Л.М. Досвід державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва [Текст] / Л.М. Гутко // Економіка АПК. – 2009. – № 10. С. 147–152.
3. Мних М.В. Шляхи розвитку страхових ринків країн Східної Європи та страховий ринок України [Текст] / М.В. Мних // Економіка, Фінанси, Право. – 2003. – № 4. С. 14–34.
4. Нагорный В.Д. Сельское хозяйство Канады. Корни успеха. [Текст] / В.Д. Нагорный. – М., 2004. С. 109–112.
5. Никитин А.В. Страхование сельскохозяйственных культур с государственной поддержкой [Текст] / А.В. Никитин, В.В. Щербаков. – Мичуринск., 2006. – 190 с.
6. Сравнение программ страхования урожая в США. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/06/10/02/2585>.
7. Энгерт, Э. Страхование сельскохозяйственных рисков в Германии [Текст] / Э. Энгерт// Агрострахование и кредитование. – 2008. — №5. — С.52-53.
8. Якубович В. Канада. Особливий статус аграрного сектора економіки та програми страхування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/03/07/01/561>.

9. Якубович В. Система страхования аграрных рисков в Испании: выводы для Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/06/11/30/2719>.

References:

1. Agricultural Insurance Schemes [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.agroinsurance.com/files//AgInsSchemes.pdf>.
2. Hutko L.M. Dosvid derzhavnoi pidtrymky strakhuvannia ryzykiv silskohospodarskoho vyrobnytstva [Tekst] / L.M. Hutko // Ekonomika APK (Economy of agroindustrial complex). – 2009, 10, 147–152 [in Ukrainian].
3. Mnykh M.V. Shliakhy rozvytku strakhovykh rynkiv krain Skhidnoi Yevropy ta strakhovyi rynek Ukrainy [Tekst] / M.V. Mnykh // Ekonomika, Finansy, Pravo (Economics, Finance, Law). – 2003, 4, 14–34 [in Ukrainian].
4. Nahorni V.D. Selskoe khoziaistvo Kanady. Korny uspekha. [Tekst] / V.D. Nahorni. – M., 2004, 109–112 [in Russian].
5. Nykytyn A.V. Strakhovanye selskokhoziaistvennykh kultur s hosudarstvennoi podderzhkoi [Tekst] / A.V. Nykytyn, V.V. Shcherbakov. – Mychurynsk., 2006. – 190 [in Russian].
6. Sravnenye prohrann strakhovanyia urozhaia v SShA. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://forinsurer.com/public/06/10/02/2585>.
7. Эһһерт, Э. Strakhovanye selskokhoziaistvennykh ryskov v Hermany [Tekst] / Э. Эһһерт// Ahrostrakhovanye y kredytovanye. – 2008. — №5, 52-53 [in Russian].
8. Iakubovych V. Kanada. Osoblyvyi status aharnoho sektora ekonomiky ta prohramy strakhuvannia [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://forinsurer.com/public/03/07/01/561> [in Ukrainian].
9. Iakubovych V. Systema strakhovanyia ahrarykh ryskov v Yspanyy: vyvody dlia Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://forinsurer.com/public/06/11/30/2719> [in Russian].